

תוכן עניינים

מבוא.....	2
חלק ראשון: הצגה של שני המודלים	1
1. תיאור כללי של המודלים.....	1
היפוליטיקה "לאפלטון":	1
"אוטופיה" לתומאס מור:	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
2. ממשל ופוליטיקה אפלטון ומורוס	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
ממשל ופוליטיקה ב"פוליטיקה":	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
ממשל ופוליטיקה ב"אוטופיה":	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
3. מודל החינוך אצל אפלטון ומורוס שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	
החינוך ב"פוליטיקה":	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
החינוך ב"אוטופיה":	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
4. הצגת חברה והכלכלה אצל אפלטון ומורוס שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	
מבנה החברה ב"פוליטיקה":	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
מבנה החברה ב"אוטופיה":	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
חלק שני: דיון השוואתי ב"פוליטיקה" וב"אוטופיה"	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
1. סיכום הדומה והשונה בין שני המודלים.....	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
2. הקשיים באפשרות לכינון חברה אידיאלית לאור שני המודלים.....	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
אפילוג: סיכום ומחשבות על כינונה של חברה אידיאלית.....	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

מבוא

בין ה'פוליטיאה' (המדינה) של אפלטון היווני ו'אוטופיה' של תומס מור האנגלי יש פער של מאות שנים, ובכל זאת יש קשר עמוק בין שני הספרים. קודם כל מדובר בשני מודלים שהם תיאורים אידיאליים, חלומות בהקיץ של יוצריהם המתארים חברה טובה יותר. אלו שני מודלים משפיעים שזכו לתגובות רבות במחשבה האנושית, כולל זיהויים כמנבאים את המדינה הסוציאליסטית. למרות זאת אף אחד משני המודלים לא זכה להיות מיושם באופן מוצלח ואו לאורך זמן. יכול להיות שהסיבה לכך היא שאפלטון ובעיקר מור לא דווקא כיוונו ליישומם המלא כמודלים פוליטיים ממשיים אלא, כפי שאראה בהמשך, לכל מודל היה שימוש קצת אחר. כמו כן יש לציין כי רבים רואים את התיאור של מור כמושפע במידה רבה מהמודל שאפלטון מציג 'פוליטיאה'. כפי שמציין רז חן מוריס בהקדמה לתרגום של אוטופיה 'אוטופיה' — או בתרגום מילולי 'לא מקום' — הוצג לכאורה כחיבור משעשע בפילוסופיה פוליטית, מעין קריצה על חשבונה של המדינה האידיאלית של אפלטון, " (מור, 2008, עמ' 6). יש גם להצביע על דמיון סגנוני בין היצירות כאשר בדומה לאפלטון גם מור מציג את המודל הפוליטי, החברתי והפילוסופי בתוך מסגרת ספרותית של דיאלוג.

מבחינת תוכן אפלטון רואה את חזות הכל בתיקון השלטון, בבניית מדינה אידיאלית מראשיתה, וכינון שלטון אידיאלי בה. מכוון שמדובר באידיאה של השלטון היצירה של אפלטון מציגה את הצורה המושלמת של שלטון (אידיאה לפי תורת האידיאות של אפלטון) שאליה צריכה המדינה לשאוף ולאורה לכונן את עצמה. אין זה אומר שהמדינה שאפלטון אמורה להתקיים, אלא להפך היא רק מודל אידיאלי שאינו יכול להתקיים ולאורו צריך להקים מדינה פחות מושלמת. לעומת אפלטון עוסק מור פחות בכינון השלטון קונקרטי (למרות שהוא מתאר צורת שלטון) ויותר בתיאור חברה אידיאלית שאולי אפשר יהיה אפשר ללמוד ממנה כיצד חברה כזו מתנהלת. באופן כללי יש לציין כי המטרה של ספרו של מור היא לא לגמרי חד משמעית: לספרו של מור ישנה רוח הומוריסטית וסטירית שמקשה לקחת את כל הנאמר בו ברצינות גמורה ולכן עולה שאלה האם מור אכן ביקש להציג מודל אלטרנטיבי או רק לבקר בהומור את המצב הקיים בתקופתו ע"י הצגה תמונת ראי שלו.

למרות שכוונתו של מור לא לגמרי ברורה, אם נתמקד רק בתיאור שהוא מציג לחברה האוטופית (בחלק השני של ספרו) ניתן יהיה לומר שגישתו היא בעיקר חברתית לעומת הגישה היותר פוליטית של אפלטון. הכוונה שלי בפוליטי לעומת חברתי היא בדגש שכל אחד מהכותבים שם על הכיוון שממנו מכוננת החברה. בגישה פוליטית כינון החברה הוא מהשלטון כלפי מטה וכך בהתאם לשלטון, או למעמד השליט אצל אפלטון, נבנית החברה. לעומת זאת בגישה שאני מכנה חברתית כינון החברה הוא כלפי מעלה מהחברה אל השלטון. כלומר מתוך החברה האידיאלית נבנה השלטון הטוב ביותר בשבילה ולא להפך.

בדרך התואמת את הגישה הפוליטית, במדינה של אפלטון קודם כל מוגדר השלטון של המדינה וחלוקת התפקידים שנגזרת משלטון זה ובהתאם לכך מוגדרים המאפיינים של החברה. המדינה משמשת מכשיר ומסגרת להגשמה מוסרית של החברה. מור לעומת זאת מתאר חברה נתונה שמתנהלת כבר באופן אידיאלי. מכאן שמה שצריכה חברה לעשות כדי לתקן את עצמה, זה רק לחקות את המערך החברתי של אוטופיה. נדמה שמבחינת מור מתוך הסדרי החברה האידיאלית ייגזר השלטון

חלק ראשון: הצגה של שני המודלים

1. תיאור כללי של המודלים.

"פוליטיאה" לאפלטון:

הפילוסוף היווני אפלטון (427-347 לפנה"ס) נחשב לאחד הפילוסופים החשובים ביותר בתולדות האנושות הוא תלמידו של סוקרטס, המורה של אריסטו, המחבר של יצירות רבות ומשפיעות ומייסד האקדמיה באתונה. חשיבותם של אפלטון, סוקרטס ואריסטו לתרבות המערבית כה רבה והן דמויות כל כך ידועות שנדמה שאין צורך להרחיב את הדיבור על תורמתו העצומה של אפלטון לתחומי המחשבה השונים. יצירותיו משמשות עד היום נושא לדיון בלימודי הפילוסופיה, האסתטיקה, הפואטיקה ותורת המדינה.

ב"פוליטיאה" אפלטון מבקש להציג את המדינה האידיאלית. יצירה זו כוללת 10 ספרים ובנויה מדיאלוגים של סוקרטס עם דמויות שונות כמו: גלאוקון ואדימאנטוס (אחיו של אפלטון), קפאלוס ובניו: פולמארכוס וכארמנטידיס, תראסימאכוס (הסופיסט) וקלייטופון (חברו של תראסימאכוס). בתחילת הפוליטיאה סוקרטס מנהל שיחה עודות הצדק ובעזרת הדיון עם תראסימאכוס הוא מגיע לשאלה עודות המדינה הצודקת ועל יעילותה של המדינה הצודקת (אפלטון, 1999 עמ' 197). תראסימאכוס טוען כי יכולה להיות מדינה שמתנהגת ברשעות ובכל זאת היא יעילה או אפילו בזכות זאת היא יעילה (אפלטון, 1999 עמ' 197). בכך שהוא רואה את ההצלחה בפעילות של כיבוש ושיעבוד תראסימאכוס למעשה מניח שאין טוב מוחלט ושכל מה שיש זו תחרות בין אנשים והטוב היחיד הוא הניצחון של אדם מסוים, או מדינה מסוימת. בעזרת התשובה שהוא שם בפיו של סוקרטס מבקש אפלטון להציג עמדה הפוכה לעמדה זו. בניגוד לתפיסה שכל אדם דואג רק לעצמו ומתחרה באחר, אפלטון טוען כי אנשים תלויים זה בזה ולכן שואפים לשתף פעולה, כך שהמדינה היעילה תהיה מדינה צודקת בה עוזרים לזה. במובן זה אנשים זקוקים לחברה כדי שיוכלו לקבל מהאחרים את מה שחסר להם. האיכר, או כל בעל מקצוע אחר, זקוק לעושי הכלים כדי שיכנו את כליו. עושי הכלים זקוקים לאיכר שיגדל את המזון שהם אוכלים וכך הלאה. מכיוון שאנשים שונים מצטיינים בדברים שונים הכי יעיל שכל אחד יעשה את מה שהוא מצטיין בו וכך כולם יקבלו הכי הרבה. כך ע"י חלוקת עבודה תקבל החברה את התפוקה המקסימלית מהחברים בה (אפלטון, 1999 עמ' 220-218). בדרך זו מתחיל סוקרטס מתיאור המדינה המינימלית שבה נענים רק הצרכים הבסיסיים ביותר ומרחיב אותה למדינה שעונה גם על צרכים נוספים ומעודנים יותר כמו: רכוש, פנאי ותרבות (אפלטון, 1999 עמ' 221). במדינה כזו יהיה גם צורך בצבא שיבטיח ביטחון מול הארצות האחרות.

בהתאם לרעיון של חלוקת העבודה צריך לבצע התאמה בין היכולת של האדם לבין התפקיד שלו. כך יש גם להתאים אנשים לתפקיד המלחמה והשמירה על העיר. השומרים צריכים להיות אמיצים ונאמנים שרוצים לשמור על הקרובים להם ומוכנים לפגוע ברחוקים מהם (אפלטון, 1999 עמ' 224-226). כדי להטיב בצורה המרבית עם החברה צריך ללמוד ולהכיר את הדברים כדי לדעת לבחון אותם, מכאן שהשומר שצריך גם ללמוד. הוא צריך להיות פילוסוף שאוהב את החוכמה ורוצה ללמוד אותה (אפלטון, 1999 עמ' 225-226). כך מסרטט אפלטון מבנה פוליטי שמאפשר את המדינה שבה יש שיתוף פעולה. בראש המדינה ישנם הפילוסופים ששומרים על המדינה ודואגים לאנשים ושאר האנשים